

Retrat de Gioacchino Rossini, de Vincenzo Camuccini (Museo Teatrale alla Scala, Mila)

SOBRE LA MÚSICA RELIGIOSA*

MIQUEL DESCLOT

Presentar la *Petite messe solennelle* de Rossini implica enfrontar-se amb l'antic prejudici segons el qual els compositors que s'han fet un nom i una carrera dalt de l'escenari no estan dotats -per no dir "autoritzats"- per encarnar musicalment el sentiment religiós. Un prejudici inquisitorial que s'ha regirat contra Händel, contra Mozart, contra Rossini o contra Verdi, per no esmentar sinó primers noms de la història de l'òpera -i de la història de la música religiosa!-. Avui dia, a la majoria de nosaltres ens fa somriure que als autors del *Messies*, de l'*Ave verum*, de la *Petite messe solennelle* o del *Rèquiem* per Manzoni, els fos discutida l'autenticitat religiosa. Tanmateix, pensant-hi bé, aquell esperit inquisitorial no provoca precisament somriures, sinó senzillament esgarriances: els parroquians de Leipzig van poder retreure al cantor de Sant Tomàs, J. S. Bach, que escrivís obres tan perversament contaminades d'òpera italiana com les seves *Passions!* Però no cal recular fins a l'integritat protestant del segle divuit

per escurixir-se: previsiblement, el Romanticisme no va saber comprendre ni acceptar la religiositat alegre i "teatral" de Mozart, ni tampoc el gran simfonisme "profà" de les últimes misses de Haydn.

El Cecilianisme, el moviment vuitcentista que va promoure un retorn a la pretesa gravetat de la música religiosa del Renaixement i de l'Edat Mitjana, no era res més que una conseqüència del sentiment religiós del Romanticisme, d'un fonamentalisme transcendent que no podia valorar ni tan sols la genuïna religiositat de la Il·lustració. Així, doncs, l'anatema romàntic contra la música religiosa de Mozart i Haydn, o de Händel i Telemann, ha tingut tot un llarguíssim segle de vigència impertinent! Però el prejudici, ai las, no era patrimoni exclusiu de l'estètica vuitcentista: per exemple, un home tan poc sospitós de romanticisme -o menys encara d'estupidesa- com Igor Stravinsky, a mitjan quarantes del nostre segle, judicava les misses de Mozart que havia comprat en una llibreria de vell com un enfilall de "confits d'òpera rococó"; fins al punt que la troballa el va esperonar, a "escriure la meua pròpia missa, però una missa de debò" (perquè, segons deia, "una música religiosa sense religió resulta quasi sempre vulgar"). Stravinsky, com he dit, era un antiromàntic convençut, però el seu profund solatge de misticisme eslau també xocava amb violència contra una manera diferent -de la seva- d'entendre la religiositat.

Cada cop em sorprèn més -i confesso que m'irrita- que es pugui pontificar així d'alegria sobre matèries tan intangibles com aquestes. Em

* N. de la R. Un primer esbós d'aquest text fou llegit per l'autor en el comentari que féu de la *Petite messe solennelle* de Rossini estrenada -com a primera producció autònoma- el dissabte 3 de juliol de 1999 dins la setena edició de les *Nits Culturals* a Sant Pere Sallavinera (Anoia).

Nascudes sota el doble signe de la qualitat musical i de l'assequibilitat, i iniciades l'11 de juny de 1993 gràcies a l'empenta, la il·lusió i el bon gust de Blai Puig i Jaume Tubert (amb la col·laboració de la llavors alcaldessa Maria Caparrós i l'esforç de tot un petit gran poble), les *Nits Culturals* de St. Pere s'han consolidat, a hores d'ara, com un dels esdeveniments culturals més rellevants de l'Anoia.

resulta francament incomprendible que es pretengui codificar, sistematitzar o condemnar una experiència tan individual i intransferible com és el sentiment religiós d'una persona. Una experiència que és profundament condicionada per l'entorn cultural, d'una banda, i per la sensibilitat i el temperament de cadascú, de l'altra. ¿Com pot ningú pontificar sobre la religiositat de la música de Händel, de Mozart o de Rossini? És tan absurd com pontificar sobre l'autenticitat de la seva estricta vivència religiosa! ¿Qui pot tenir cap dret a decidir si l'experiència religiosa d'un altre, encara que sigui un contemporani, és autèntica o no, si és molt profunda o no tant? ¿És més religiós un monjo budista que un imam sunnita o que un rector catòlic? A qui tingui dos dits de seny li ha de semblar una pregunta tan absurda i irrellevant com demanar-se si Mozart era menys religiós que Bach o més que Fauré. Es podria escriure un assaig que, paral·lelament a *Les varietats de l'experiència religiosa*, de William James, es titulés *Les varietats del religiós en la música*. I seria ben útil, perquè és prou evident que el temps dels fonamentalismes no es va acabar, ni de bon tros, amb la desaparició de la tenebrosa i tan poc santa inquisició.

En definitiva, el prejudici que em preocupa no és sinó una manca de respecte pels sentiments privats d'altri, una manifestació d'intolerància comparable a la que ha engegat tantes guerres santes esborronadores. Mentre que a ningú no se li acudeix regular o quantificar el sentiment amorós, sembla que el sentiment religiós, al capdavant tan privat i subjectiu com el de l'amor, està condemnat a suscitar l'aparició de pontífexs i inquisidors en qualsevol temps i en qualsevol context. Semblantment, no em consta que ningú s'hagi dedicat mai a discutir si els madrigals de Monteverdi expressen el sentiment amorós millor que no pas els lieder de Schumann o les cançons de Raimon: es dona per descomptat que cadascú experimenta el sentiment amorós d'una manera personal i intransferible i que l'únic que admet l'exercici de la crítica és la solució artística amb què el compositor prova de transmetre

l'emoció de la seva experiència; es tracta, doncs, d'una qüestió merament estètica.

En el camp de la música religiosa, en canvi, els crítics se senten amb dret a traspasar la frontera estètica per entrar a remenar sense pudor en les interioritats del cor de l'autor, amb el previsible resultat d'un estropell comparable al d'un saqueig. El cas de l'esmentada crítica de Stravinsky a les misses de Mozart és ben revelador: el gran compositor rus que, en la seva reacció antiromàntica -i específicament antiwagneriana- s'havia revoltat asprament contra la possibilitat de càrrega semàntica del llenguatge de la música, exigia a les misses de Mozart que "continguessin religió"! Estic segur que ell mateix s'hauria avergonyit de reclamar un "contingut amorós" per a la música d'una cançó amorosa qualsevol. Si la música, com defensava Stravinsky, és un llenguatge no semàntic, cal admetre que no ho podrà ser mai, en cap cas, independentment de si s'utilitza sota l'estímul d'una experiència religiosa, d'una de patriòtica o d'una d'amorosa. Però Stravinsky era massa intel·ligent per enganyar-se: quan criticava les misses de Mozart no estava criticant-ne la música, sinó el sentiment religiós de la persona privada del músic més genial de la història: estava exercint de ressagat torquemada de la santa Rússia!

Tanmateix, després que a començaments d'aquest segle que s'acaba William James publicés *Les varietats de l'experiència religiosa*, ja hauríem hagut d'aprendre a respectar la individualitat d'aquesta experiència. L'art *rococó* d'una església austríaca ens pot agradar més o menys que una catedral romànica o una basílica gòtica, però la nostra avaluació només tindrà sentit si la defensem amb arguments estètics, no pas amb arguments religiosos. Que cadascú visqui l'experiència religiosa com bonament pugui. Ningú no hi ha de tenir res a dir. Que cadascú l'expressi -si vol- com bonament sàpiga. Aquí sí, ja hi ha feina per als crítics.

El mateix Rossini que avui ens provoca aquestes reflexions d'urgència es devia sentir aclaparat -o senzillament, molest- per la concepció greu, exclouent, de la religiositat romàntica, que ja li havia

criticat la pretesa teatralitat del seu *Stabat Mater*. Afortunadament, però, també se sentia prou lliure per expressar-se tal com era i com sentia. La dedicatòria que va escriure al capdavant de la missa que irònicament anomenava petita és ben característica:

“Al bon Déu, *con amore*. Estimat Déu, aquí la teniu, acabada, aquesta pobra petita missa. He escrit “musique sacré” o “sacré musique”?¹ Jo vaig néixer per a l’òpera bufa, ja ho sabeu. Poca ciència, una mica de cor, això és tot. Sigueu, doncs, beneït, i gardeu-me un lloc al Paradís.”

¹ El joc de paraules es podria adaptar de la següent manera: “He fet música sagrada o música reconsagrada?”

MIQUEL DESCLOT (Barcelona, 1952). Llicenciat en Filologia Catalana, és poeta, prosista i traductor. Ha exercit la docència a les universitats de Bellaterra i Durham (Anglaterra). És autor, entre d’altres, dels reculls de poesia: *Cançons de la lluna al barret* (1978) i *Com si de sempre* (1994); *La flauta màgica* (1997) i *El barber de Sevilla* (1998): recreacions sobre Mozart i Rossini, respectivament; i *Saps la terra on floreix el llimoner?* (1999): traduccions de Dante, Petrarca i Michelangelo.